

بررسی رابطه بین جهت‌گیری‌های اخلاقی، تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی با محافظه‌کاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

سعید جبارزاده کنگرلویی*

انور بایزیدی**

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۸۹/۳/۱۷

چکیده

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین برخی از مؤلفه‌های اخلاقی از قبیل جهت‌گیری‌های اخلاقی، تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی با محافظه‌کاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این پژوهش برای اندازه‌گیری میزان محافظه‌کاری از مدل گیولی و همکاران (۲۰۰۷) در طی دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۸۱، جهت گردآوری داده‌های مربوط به جهت‌گیری‌های اخلاقی از پرسشنامه وضعیت اخلاقی فورسایت (۱۹۸۰) و برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی از پرسشنامه استاندارد کلایکمن و هنینگ (۲۰۰۰) به دلیل پایایی و روایی بالای آن‌ها استفاده شده است. در این پژوهش، تعداد ۱۱۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره ۱۳۸۷-۱۳۸۱ بررسی شده است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها بیانگر آن است که تنها رابطه بین منافع فردی و محافظه‌کاری مثبت و معنی‌دار است و بقیه متغیرها رابطه معنی‌داری با محافظه‌کاری ندارند. همچنین نتایج حاکی از آن است که حدود ۲۷٪ از تغییرات محافظه‌کاری در شرکت‌های

---

* استادیار حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه، گروه حسابداری، ارومیه، آذربایجان غربی، ایران.
(نویسنده مسئول)
Email: dr_jabbarzadeh@yahoo.com

بررسی شده تحت تأثیر سازه‌های اخلاقی بوده و مطابق با مدل رگرسیونی برآوردهای خودرگرسیو برداری، سازه‌های اخلاقی با احتساب ۲ دوره وقفه زمانی متغیر وابسته، توانایی توضیح ۳۵٪ از تغییرات میزان محافظه‌کاری در طی دوره پژوهش را دارا بوده‌اند. لازم به ذکر است که در بین متغیرهای مستقل پژوهش، متغیر منافع فردی دارای بالاترین قدرت توضیح‌دهندگی (۲۱٪) بر روی محافظه‌کاری بوده است.

واژه‌های کلیدی: جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی^۱، جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی^۲، تعهدات حرفه‌ای^۳، منافع فردی^۴، محافظه‌کاری^۵.

۱- مقدمه

در حسابداری، محافظه‌کاری مفهومی است که سابقه‌ای طولانی داشته و طی قرن‌ها، در نظریه و عمل، حسابداری را تحت تأثیر قرار داده است (باسو^۶، ۱۹۹۷). ثبت‌های تاریخی اوایل قرن پانزدهم میلادی درباره‌ی معاملات مشارکتی و تضامنی، نشان‌دهنده این حقیقت است که حسابداری در اروپای قرون وسطی، محافظه‌کارانه بوده است. از دیدگاه تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی، محافظه‌کاری به عنوان کوششی برای انتخاب روشی از بین روش‌های پذیرفته شده‌ی حسابداری است که به یکی از نتایج زیر منتج می‌شود: شناخت کندتر درآمد فروش، شناخت سریع‌تر هزینه، ارزش‌یابی کمتر دارایی‌ها و یا ارزش‌یابی بیشتر بدهی‌ها (شباهنگ، ۱۳۸۱). در بند ۹۵ بیانیه‌ی مفاهیم حسابداری شماره‌ی ۲ نیز برای تشریح محافظه‌کاری چنین آمده است: «اگر دو برآورد از یک مبلغ دریافتی یا پرداختی آتی وجود داشته باشد و احتمال وقوع هر دو یکسان باشد، محافظه‌کاری، استفاده از برآوردی را الزام می‌کند که کمتر خوش بینانه است» (هیئت استانداردهای حسابداری مالی^۷، ۱۹۸۰). حال سؤالی که مطرح می‌شود این است که مدیران با چه انگیزه‌هایی اقدام به ارائه گزارشگری محافظه‌کارانه می‌نمایند. با بررسی پژوهش‌های انجام شده در این زمینه متوجه می‌شویم که در رابطه با محافظه‌کاری و رابطه آن

¹ Ethical Idealism Orientation (EIO)

² Ethical Relativism Orientation (ERO)

³ Professional Commitment (PC)

⁴ Personal Benefit (PB)

⁵ Conservatism (CSVT)

⁶ Basu

⁷ Financial Accounting Standards Board (FASB)

با متغیرهای دیگر حسابداری، پژوهش‌های زیادی انجام شده است اما در هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها، مبحث اخلاقیات مورد توجه قرار نگرفته است. پژوهش حاضر با الهام از نتایج پژوهش‌های قبلی سعی در معرفی اخلاقیات در پژوهش‌های مربوط به محافظه‌کاری دارد و به عبارت دیگر در این پژوهش رابطه بین مؤلفه‌های اخلاقی شامل تعهدات حرفه‌ای، جهت‌گیری‌های اخلاقی آرمان‌گرایی و نسبی‌گرایی و منافع فردی با محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در ادامه، ساختار پژوهش به این شکل خواهد بود که در بخش دوم، مبانی نظری و پیشینه پژوهش و در بخش سوم، فرضیه‌های پژوهش تبیین و ارائه گردیده است. بخش چهارم در برگیرنده روش پژوهش و آزمون فرضیه‌ها و بخش پنجم شامل تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش بوده و در بخش آخر، نتیجه‌گیری و پیشنهادات بیان شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

محافظه‌کاری یکی از ویژگی‌های گزارشگری مالی است که در سال‌های اخیر به واسطه‌ی رسوایی‌های مالی شرکت‌هایی مانند انرون^۱ و ورلدکام^۲، توجه بیشتری را به سوی خود جلب کرده است و برخی مطالعات اخیر مانند واتس^۳ (۲۰۰۳)، لافوند^۴ و واتس (۲۰۰۶) و رویچوداری^۵ و واتس (۲۰۰۷) به طور ویژه بر محافظه‌کاری تمرکز کرده‌اند. هر چند بسیاری از حسابداران بر وجود محافظه‌کاری در تنظیم صورت‌های مالی توافق دارند، اما تا کنون تعریفی جامع از آن ارائه نشده است. با وجود این، در متون حسابداری، دو خصوصیت عمده‌ی محافظه‌کاری مورد بررسی قرار گرفته است: اولی، وجود جانب‌داری در ارائه‌ی کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار آن که به وسیله فلثام^۶ و اولسون^۷ در سال ۱۹۹۵ میلادی عنوان شد که معرف محافظه‌کاری از دیدگاه ترازنامه‌ای بوده و معیار نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری نیز برگرفته از همین تعریف است و دیگری، تمایل به سرعت بخشیدن در شناسایی زیان‌ها و به تعویق انداختن شناسایی سودها که معرف محافظه‌کاری از دیدگاه سود و زیانی

1. Enron

2. WorldCom

3. Watts

4. LaFond

5. Roychowdhury

6. Feltham

7. Ohlson

است و بر همین اساس باسو در سال ۱۹۹۷ میلادی، معیار عدم تقارن زمانی^۱ را معرفی کرد. بلیس^۲ (۱۹۲۴)، واتس (۲۰۰۳) و پرایس^۳ (۲۰۰۵) در تعریف محافظه‌کاری چنین نقل نموده‌اند: «محافظه‌کاری به طور سنتی با ضرب‌المثل هیچ سودی را پیش‌خور نکن، اما همی زیان‌ها را جلو بینداز، تعریف شده است». پیش‌بینی سود به معنای شناسایی سود پیش از وجود ادعای قانونی نسبت به درآمدهایی که باعث ایجاد آن شده و تأییدپذیری آن درآمدها، تعریف شده است. البته مقصود از محافظه‌کاری این نیست که باید تمام جریان‌های نقدی مربوط به درآمد پیش از شناسایی سود دریافت شوند، بلکه باید این جریان‌های نقدی در کتاب‌شناسی حسابداری، تأییدپذیر باشند (مانند شناسایی فروش‌های نسیه). این ضرب‌المثل به صورت «گرایش حسابداری به الزام درجه‌ی بالاتری از تأییدپذیری برای شناسایی اخبار خوب»^۴ (یعنی سود) نسبت به شناسایی اخبار بد^۵ (یعنی زیان) تفسیر شده است» (واتس، ۲۰۰۳).

واتس و زیمرمن^۶ (۱۹۸۰) در تعریف محافظه‌کاری چنین نوشته‌اند: «محافظه‌کاری یعنی این که حسابدار باید از بین ارزش‌های ممکن برای دارایی‌ها، کم‌ترین ارزش و برای بدهی‌ها، بیشترین ارزش را گزارش کند. درآمدها باید دیرتر شناسایی شوند نه زودتر و هزینه‌ها باید زودتر شناسایی شوند نه دیرتر.

در کشور ما کمیته‌ی فنی سازمان حسابرسی در مفاهیم نظری گزارشگری مالی، محافظه‌کاری را به عنوان یکی از مؤلفه‌های خصوصیات کیفی قابل اتکاء بودن در نظر گرفته، اما واژه‌ی محافظه‌کاری را به کار نبرده است، بلکه از واژه‌ی احتیاط^۷ به جای آن استفاده نموده است. احتیاط عبارت است از کاربرد درجه‌ای از مراقبت که در اعمال قضاوت برای انجام برآورد در شرایط ابهام^۸ مورد نیاز است به گونه‌ای که درآمدها یا دارایی‌ها بیشتر از واقع و هزینه‌ها یا بدهی‌ها کمتر از واقع ارائه نشوند. اعمال احتیاط نباید منجر به ایجاد اندوخته‌های پنهانی یا ذخایر غیرضروری گردد یا در بسیاری از موارد، دارایی‌ها و درآمدها را کمتر از واقع و بدهی‌ها و هزینه‌ها را بیشتر از واقع نشان دهد، زیرا این امر موجب نقض بی‌طرفی^۹ است و برقابلیت اتکای

1. Asymmetric Timeliness Measure

2. Bliss

3. Price

4. Good News

5. Bad News

6. Zimmerman

7. Prudence

8. Uncertainty

9. Neutrality

اطلاعات مالی اثر می‌گذارد (کمیته‌ی فنی سازمان حسابرسی، ۱۳۸۱). تعریف بالا نشان می‌دهد که محافظه‌کاری محصول ابهام است و هرگاه حسابداران با ابهام روبرو شوند، محافظه‌کاری را به کار می‌برند.

با بررسی و مطالعه کتاب‌شناسی مربوط به اخلاقیات مشخص می‌شود که دانشگاهیان و جامعه حرفه‌ای به بحث اخلاقیات علاقه بالایی نشان داده‌اند. این پژوهش‌ها به دو بخش تقسیم می‌شوند: (۱) پژوهش‌های مربوط به آموزش اخلاقیات و (۲) پژوهش‌های مربوط به توسعه اخلاقیات در سطح حرفه. کتاب‌شناسی مربوط به توسعه اخلاقیات در سطح حرفه به بررسی میزان به‌کارگیری ملاحظات اخلاقی به وسیله شاغلین در حرفه اشاره دارد که از پژوهشگران مطرح در این حوزه می‌توان به کارهای فورسایت^۱ (۱۹۸۰)، کوهلبرگ^۲ (۱۹۸۴) و کلایکمن و هنینگ^۳ (۲۰۰۰) اشاره کرد. جفری^۴ (۲۰۰۶) ساختار تصمیم‌گیری اخلاقی در پژوهش‌های مربوط به اخلاقیات را به شرح زیر بیان می‌کند: ۱. شناخت مباحث اخلاقی، ۲. تجزیه و تحلیل مباحث اخلاقی، ۳. شکل‌گیری نیت اخلاقی و ۴. پایبندی در مباحث اخلاقی.

پورتر و همکاران^۵ (۱۹۷۴) بر این باورند که تعهدات حرفه‌ای از سه منبع نشأت می‌گیرد: ۱. قبول و اعتقاد به اصول حرفه، ۲. تلاش فراوان در جهت منافع حرفه و ۳. انگیزه و رغبت اعضای حرفه به وفاداری و باقی ماندن در حرفه.

شلنکر^۶ و فورسایت (۱۹۷۷) بر این باورند که ایدئولوژی اخلاقی فرد، عاملی مؤثر در تعیین و توضیح تفاوت در قضاوت‌های اخلاقی افراد می‌باشد. فورسایت (۱۹۸۰) جهت‌گیری‌های اخلاقی افراد را به شرح جدول (۱) تفکیک می‌کند. آرمان‌گرایی به اهمیت آثار تصمیمات فرد بر روی رفاه دیگران اشاره دارد. افراد با آرمان‌گرایی بالا معتقدند که اعمالشان بایستی عواقب مثبتی برای دیگران به همراه داشته باشد و افراد با آرمان‌گرایی پایین به این که همیشه اعمالشان بایستی عواقب مثبتی برای دیگران داشته باشد، معتقد نیستند.

نسبی‌گرایی به میزانی که افراد قواعد اخلاقی کلی را نادیده می‌گیرند، اشاره دارد. افراد با نسبی‌گرایی بالا اعتقاد به حقایق اخلاقی مطلق ندارند و بر این باورند که اعمال اخلاقی فرد

¹. Forsyth

². Kohlberg

³. Clikeman & Henning

⁴. Jefferey

⁵. Porter, et al.

⁶. Schelenker

به ماهیت شرایط و افراد درگیر در آن بستگی دارد. از سوی دیگر، افراد با نسبی‌گرایی پایین، اعمال مطابق با اصول و قوانین کلی را ترجیح می‌دهند.

جدول ۱: طبقه‌بندی جهت‌گیری‌های اخلاقی از دیدگاه فورسایت (۱۹۸۰)

جهت‌گیری‌های اخلاقی	معیار	ویژگی‌های جهت‌گیری
اقتضاء‌گرایان (Situationists)	نسبی‌گرایی بالا و آرمان‌گرایی بالا	قواعد اخلاقی کلی نادیده گرفته شده و تجزیه و تحلیل شخصی و فردی هر وضعیت و شرایط، مبنای قضاوت است.
ذهن‌گرایان (Subjectivists)	نسبی‌گرایی بالا و آرمان‌گرایی پایین	قواعد اخلاقی کلی نادیده گرفته شده و مبنای قضاوت اخلاقی، ارزش‌ها و درک فردی می‌باشد.
مطلق‌گرایان (Obsolutists)	نسبی‌گرایی پایین و آرمان‌گرایی بالا	اعمالی اخلاقی محسوب می‌شود که رعایت قواعد اخلاقی کلی، عواقب مثبتی را به همراه داشته باشد.
استثناگرایان (Exceptionists)	نسبی‌گرایی پایین و آرمان‌گرایی پایین	مطابقت با قواعد اخلاقی، مطلوب محسوب شده، اما نه به طور مطلق و بدون استثناء.

شاب و همکاران^۱ (۱۹۹۳) در پژوهش خود دریافتند که احتمال کمی وجود دارد حسابرسان نسبی‌گرا نسبت به حسابرسان آرمان‌گرا مباحث غیراخلاقی را کشف کنند. چاچ و همکاران^۲ (۱۹۷۸) طی پژوهشی، تعهدات حرفه‌ای در یک محیط دانشگاهی را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که بین تعهدات حرفه‌ای استادان و تعداد مقالات چاپ شده رابطه مثبتی وجود دارد.

همان‌طوری که از نتایج پژوهش‌های بالا برمی‌آید، تعهدات حرفه‌ای عامل مهمی است که می‌تواند رفتار یک فرد را در شرکت تحت تأثیر قرار دهد، به عبارت دیگر تعهدات حرفه‌ای با رفتارهای مثبت همراه بوده و برای شرکت سودآور است. همچنین انتظار می‌رود که افراد با سطح تعهدات حرفه‌ای بالا، کمتر درگیر فعالیت‌هایی شوند که برای شرکت خطرناک است.

مارکوس و پیرا^۳ (۲۰۰۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین جهت‌گیری‌های اخلاقی و قضاوت‌های اخلاقی افراد» به این نتیجه رسیدند که حسابداران با سابقه نسبت به حسابداران کم سابقه، تمایل بیشتری به جهت‌گیری نسبی‌گرایی دارند. هم‌چنین از نتایج جالب دیگر این مطالعه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. حسابداران مرد نسبت به حسابداران زن در قضاوت اخلاقی، پایبندی کمتری به موازین اخلاقی دارند.

¹. Shaub, et al.

². Jauch, et al.

³. Marques & Pereira

۲. حسابداران آموزش دیده نسبت به حسابداران دیگر در قضاوت اخلاقی، پایبندی بیشتری به موازین اخلاقی دارند.

مروری بر پژوهش‌های انجام شده در خصوص محافظه‌کاری نشان می‌دهد که اکثر مطالعات قبلی، اغلب رابطه بین محافظه‌کاری و متغیرهای دیگر حسابداری را مورد توجه قرار داده و کمتر به بررسی رابطه بین مؤلفه‌های اخلاقی و محافظه‌کاری پرداخته‌اند. از این رو با توجه به مباحث ذکر شده، در این پژوهش به دلیل احساس نیاز برای غنی‌تر شدن کتاب‌شناسی حسابداری در این زمینه، به بررسی تأثیر مؤلفه‌های اخلاقی بر روی محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است.

۳- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی

بین اخلاقیات و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱. بین تعهدات حرفه‌ای و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۲. بین جهت‌گیری اخلاقی آرمان‌گرایی و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۳. بین جهت‌گیری اخلاقی نسبی‌گرایی و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۴. بین منافع فردی و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معنی‌داری وجود دارد.

۴- روش پژوهش

روش پژوهش مورد استفاده در این پژوهش، روش توصیفی-پیمایشی از نوع همبستگی می‌باشد. بر حسب هدف، این پژوهش با توجه به این که قصد تبیین رابطه بین متغیرهای

اخلاقیات با محافظه‌کاری را دارد، از نوع روش همبستگی و همچنین بر حسب نوع داده‌ها و نحوه اجرا، روش پژوهش، روش پیمایشی با استفاده از پرسشنامه‌های استاندارد برای متغیر اخلاقیات است و برای محافظه‌کاری از اطلاعات صورت‌های مالی استفاده گردیده که در بخش بعد نحوه اندازه‌گیری آن توضیح داده شده است.

۵- مدل آماری اندازه‌گیری محافظه‌کاری

در این پژوهش برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری از مدل گیولی و همکاران^۱ (۲۰۰۷) استفاده شده است. از منظر گریگوریو و اسکرات^۲ (۲۰۰۷)، به کارگیری حسابداری تعهدی زمینه را برای اعمال محافظه‌کاری فراهم می‌آورد. برای مثال کاربرد محافظه‌کاری ایجاب می‌کند که برای موجودی کالا یا سرمایه‌گذاری‌ها، ذخیره و زیان کاهش ارزش شناسایی شود. هر چند شناسایی این‌گونه زیان‌ها و ذخایر مرتبط با آن‌ها سبب کاهش سود حسابداری می‌گردد، اما تأثیری بر جریان‌های نقدی ندارد. پس به صورت طبیعی، اقلام و جریان‌های نقدی نباید از اعمال محافظه‌کاری تأثیر پذیرد. گیولی و همکاران (۲۰۰۷) با تکیه بر یک تعریف خاص، اقلام تعهدی غیرعملیاتی (اختیاری) را برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری به کار گرفتند. بنابر تعریف مذکور، محافظه‌کاری زمانی در شناسایی و گزارش رویدادهای مالی اعمال می‌شود که نخست، مدیریت با ابهام و نبود اطمینان مواجه بوده و ناگزیر از انتخاب یک گزینه از بین دو یا چند گزینه باشد و دوم، روشی انتخاب و اجرا شود که به کم‌ترین مقدار ممکن برای سود انباشته منجر شود. آن‌ها به این دلیل از اقلام تعهدی و اختیاری (غیرعملیاتی) استفاده کردند که از یک سو، حسابداری تعهدی، مجرای برای اعمال محافظه‌کاری است و از سوی دیگر، اعمال اختیار از جانب مدیران در شرایط نبود اطمینان، زمینه پیدایش محافظه‌کاری را فراهم می‌آورد. جمع اقلام تعهدی و اقلام تعهدی اختیاری (غیرعملیاتی) این‌گونه محاسبه می‌شود:

$$ACC_{it} = (NI_{it} + DEP_{it}) - CFO_{it} \quad (1)$$

$$OACC_{it} = \Delta(AR_{it} + I_{it} + P_{it}) - \Delta(AP_{it} + TP_{it}) \quad (2)$$

$$NOACC_{it} = ACC_{it} - OACC_{it} \quad (3)$$

$$NOACC_{it} / ACC_{it} = 1 - OACC_{it} / ACC_{it} \quad (4)$$

¹. Givoly, et al.

². Gregoriou & Skerratt

$$CSV_{it} = 1 / (1 - OACC_{it} / ACC_{it}) \quad (۵)$$

که داریم:

$$ACC_{it} = \text{جمع اقلام تعهدی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$I_{it} = \text{موجودی مواد و کالا شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$NI_{it} = \text{سود خالص قبل از اقلام غیر مترقبه شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$AR_{it} = \text{حساب‌های دریافتی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$DEP_{it} = \text{هزینه استهلاک شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$P_{it} = \text{پیش‌پرداخت‌ها شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$CFO_{it} = \text{جریان نقدی عملیاتی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$AP_{it} = \text{حساب‌های پرداختی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$OACC_{it} = \text{اقلام تعهدی عملیاتی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$TP_{it} = \text{مالیات‌های پرداختی شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$NOACC_{it} = \text{اقلام تعهدی غیرعملیاتی (اختیاری) شرکت } i \text{ در پایان سال } t$$

$$CSV_{it} = \text{شاخص مستقیم محافظه‌کاری}$$

یافته‌های گیولی و همکاران (۲۰۰۷) نشان می‌دهد که با گذشت هر سال، اقلام تعهدی غیرعملیاتی نسبت به سال قبل به صورت معنی‌دار منفی‌تر (کوچک‌تر) شده است. بر این اساس، نتیجه گرفته شد که با گذشت زمان، محافظه‌کاری بیش‌تر شده است. این بدان معناست که در طول زمان، مدیران روش‌هایی را انتخاب می‌کنند که به حداقل شدن سود انباشته منجر می‌شود. این نکته نیز در خصوص مدل فوق قابل ذکر است که هرچه قدر اقلام تعهدی غیرعملیاتی پایین‌تر باشد، محافظه‌کاری بالا خواهد بود (به نقل از مهرانی و محمدآبادی، ۱۳۸۸).

۶- روش‌های گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها

از صورت‌های مالی شرکت‌های مورد مطالعه در طی دوره زمانی پژوهش به منظور گردآوری داده‌های مربوط به محافظه‌کاری، از پرسشنامه استاندارد کلایکمن و هنینگ (۲۰۰۰) برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی و از پرسشنامه وضعیت اخلاقی^۱

1. Ethical Position Questionnaire (EPQ)

فورسایت (۱۹۸۰) برای گردآوری داده‌های مربوط به جهت‌گیری‌های اخلاقی به دلیل پایایی و روایی بالای آن‌ها استفاده شده است.

پرسشنامه‌های مربوط به اخلاقیات بین ۶۴۰ نفر از کارکنان مالی و حسابداری شرکت‌های مورد آزمون توزیع گردید که در نهایت تعداد ۵۴۰ پرسشنامه دریافت شد که از طریق نرم‌افزار اقتصادسنجی ای‌ویوز نسخه ۶^۱، داده‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۷- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۸۷-۱۳۸۱ است. وجود برخی ناهمگنی‌ها در بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران موجب گردید تا برخی شرایط ویژه برای انتخاب شرکت‌های مورد آزمون در نظر گرفته شود که به شرح زیر می‌باشد:

۱. شرکت‌های نمونه انتخابی قبل از سال ۱۳۸۰ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.

۲. سال مالی آن‌ها منتهی به ۲۹ اسفند باشد و در دوره زمانی پژوهش سال مالی خود را تغییر نداده باشند.

۳. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند.

با در نظر گرفتن شرایط فوق، تعداد ۱۱۵ شرکت به عنوان نمونه انتخاب گردید.

۸- تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

جدول ۲ آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر این است که در بین متغیرهای پژوهش، متغیر محافظه‌کاری دارای بیشترین نوسان و پراکندگی هم با توجه به فاصله بین مقدار بیشینه و کمینه این متغیر و هم با توجه به مقدار ضریب تغییرات که از طریق تقسیم انحراف معیار بر میانگین به دست می‌آید، است. این موضوع نشان می‌دهد که اولاً در طی دوره پژوهش، میزان محافظه‌کاری از ثبات و پایداری پایینی برخوردار بوده و دوماً مقوله محافظه‌کاری تحت تأثیر عوامل و سازه‌های مختلف قرار دارد که باید با انجام پژوهش‌های آتی این عوامل شناسایی و تعیین گردند. از طرف دیگر در بین متغیرهای مستقل پژوهش، متغیر جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی دارای کمترین نوسان و پراکندگی بوده که این امر دلالت بر

¹. EViews 6

ثبات و پایداری این متغیر در طی دوره پژوهش دارد. همچنین بالعکس متغیر تعهدات حرفه‌ای دارای بیشترین نوسان و پراکندگی است، یعنی در طی دوره زمانی پژوهش، پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه از تعهدات حرفه‌ای مشابهی برخوردار نبوده‌اند.

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

منافع فردی	تعهدات حرفه‌ای	جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی	جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی	محافظه‌کاری	متغیرها معیارها
۲/۶۷۲	۲/۸۰۱	۲/۸۷۴	۳/۸۶۵	۰/۳۷۹	میانگین
۲/۶۳۸	۲/۷۵	۲/۸۸۲	۳/۸۱۸	۰/۲۵۲	میانه
۳/۱۸۲	۴/۵۹۶	۳/۵۳	۴/۲۱۴	۱۱/۰۸	ماکزیمم
۲/۲	۱/۸۷۵	۲/۳۳۳	۳/۴۸۱	-۷/۵۳	مینیمم
۰/۲۲۹	۰/۴۹۹	۰/۲۷۹	۰/۲۴۷	۲/۷۴۷	انحراف معیار
۰/۰۸۶	۰/۱۷۸	۰/۰۹۷	۰/۰۶۴	۷/۲۴۸	ضریب تغییرات

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۳ همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که در طی دوره پژوهش، متغیر منافع فردی دارای بیشترین همبستگی مثبت با متغیر وابسته محافظه‌کاری و متغیر تعهدات حرفه‌ای دارای کمترین همبستگی مثبت با متغیر مذکور بوده است.

جدول ۳: همبستگی بین متغیرهای پژوهش

منافع فردی	تعهدات حرفه‌ای	جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی	جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی	محافظه‌کاری	متغیرها معیارها
۰/۴۶	۰/۰۷۸	-۰/۲۲۷	-۰/۰۸۶	۱	محافظه‌کاری
-۰/۰۲۸	۰/۳۵۵	-۰/۰۰۹	۱		جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی
-۰/۰۳	-۰/۵۳۷	۱			جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی
۰/۱۰۷	۱				تعهدات حرفه‌ای
۱					منافع فردی

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۴ آزمون علیت گرنجر جفتی را نشان می‌دهد. نتایج بیانگر آن است که هیچ کدام از متغیرهای پژوهش با توجه به مقدار احتمال آماره F نمی‌توانند علت محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران باشند.

جدول ۴: آزمون علیت گرنجر جفتی

احتمال آماره F	آماره F	تعداد مشاهدات	فرضیه صفر
۰/۸۶۹	۰/۱۴۱	۱۱۵	جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی نمی‌تواند علت محافظه‌کاری باشد.
۰/۵۶۶	۰/۵۲۶	۱۱۵	جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی نمی‌تواند علت محافظه‌کاری باشد.
۰/۹۳۵	۰/۰۶۸	۱۱۵	تعهدات حرفه‌ای نمی‌تواند علت محافظه‌کاری باشد.
۰/۴۴۳	۰/۸۳۶	۱۱۵	منافع فردی نمی‌تواند علت محافظه‌کاری باشد.

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

جدول ۵ مدل کلی رگرسیونی تأثیر مؤلفه‌های اخلاقی بر روی محافظه‌کاری را نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که تنها رابطه بین منافع فردی و محافظه‌کاری در طی دوره پژوهش منفی و معنی‌دار بوده است. نتایج مربوط به آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که حدود ۲۷٪ از تغییرات محافظه‌کاری در شرکت‌های بررسی شده به وسیله سازه‌های اخلاقی توضیح داده می‌شود. این موضوع بیانگر این است که عوامل بی‌شماری به جز مقوله‌های اخلاقی در میزان محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیرگذار است که بایستی با انجام پژوهش‌های آتی، این عوامل شناسایی و بررسی شوند. میزان آماره F بیانگر این است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره دوربین-واتسون نشان می‌دهد که مدل مذکور فاقد مشکل خودهمبستگی می‌باشد.

جدول ۵: مدل کلی رگرسیونی تأثیر مؤلفه‌های اخلاقی بر روی محافظه‌کاری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	-۳/۵۵۹	۸/۳۵۱	-۰/۴۲۶	۰/۷۸۱۳
جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی	-۰/۴۴۷	۱/۶	-۰/۲۷۹	۰/۷۸۱۳
جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی	-۲/۶۴۱	۱/۵۶۹	-۱/۶۸۴	۰/۰۹۹۵
تعهدات حرفه‌ای	-۰/۵۵۶	۰/۹۴۳	-۰/۵۹	۰/۵۵۸۴
منافع فردی	۵/۵۴۳	۱/۵۸	۳/۵۰۸	۰/۰۰۱۱
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون	مقدار آماره F	احتمال آماره F
۰/۲۷	۰/۲	۲/۰۴	۳/۹۵۳	۰/۰۰۸۱

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که بین جهت‌گیری‌های اخلاقی آرمان‌گرایی و محافظه‌کاری رابطه منفی ولی غیر معنی‌دار وجود دارد. مقدار آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که در طی دوره پژوهش حدود ۱٪ از تغییرات محافظه‌کاری تحت تأثیر جهت‌گیری‌های اخلاقی آرمان‌گرایی بوده است. میزان آماره F بیانگر این است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره دوربین-واتسون نیز نشان می‌دهد که مدل مذکور فاقد مشکل خودهمبستگی می‌باشد. رابطه منفی حاکی از آن است که افراد با جهت‌گیری‌های اخلاقی آرمان‌گرا، محافظه‌کاری در گزارشگری مالی را برای حفظ حقوق ذی‌نفعان سودمند تلقی نمی‌کنند.

جدول ۶: مدل رگرسیونی تأثیر جهت‌گیری اخلاقی آرمان‌گرایی بر روی محافظه‌کاری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	۴/۰۹۳	۶/۳۳	۰/۶۴۷	۰/۵۲۱۱
جهت‌گیری آرمان‌گرایی اخلاقی	-۰/۹۶۱	۱/۶۳۴	-۰/۵۸۸	۰/۵۵۹۵
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون	مقدار آماره F	احتمال آماره F
۰/۲۷	۰/۲	۲/۰۴	۳/۹۵۳	۰/۰۰۸۱

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد که بین جهت‌گیری اخلاقی نسبی‌گرایی و محافظه‌کاری رابطه منفی ولی غیر معنی‌دار وجود دارد. مقدار آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که در طی دوره پژوهش حدود ۵٪ از تغییرات محافظه‌کاری تحت تأثیر جهت‌گیری اخلاقی نسبی‌گرایی بوده است. میزان آماره F بیانگر این است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره دوربین-واتسون نیز نشان می‌دهد که مدل مذکور فاقد مشکل خودهمبستگی می‌باشد. رابطه منفی بیان‌گر این موضوع است که افراد با جهت‌گیری نسبی‌گرایی، تحت شرایط و وضعیت‌های متفاوت، محافظه‌کاری را به عنوان یکی از ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی موجب کاهش کیفیت گزارشگری مالی می‌دانند.

جدول ۷: مدل رگرسیونی تأثیر جهت‌گیری اخلاقی نسبی‌گرایی بر روی محافظه‌کاری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	۶/۸۱۱	۴/۰۸۸	۱/۶۶۶	۰/۱۰۲۵
جهت‌گیری نسبی‌گرایی اخلاقی	-۲/۲۳۸	۱/۴۱۶	-۱/۵۸	۰/۱۲۰۹
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون	مقدار آماره F	احتمال آماره F
۰/۰۵	۰/۰۳	۲/۴۱	۳/۶۵۳	۰/۰۱۱۲

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که بین تعهدات حرفه‌ای و محافظه‌کاری رابطه مثبت ولی غیر معنی‌دار وجود دارد. مقدار آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که در طی دوره پژوهش تنها ۱٪ از تغییرات محافظه‌کاری تحت تأثیر تعهدات حرفه‌ای بوده است. میزان آماره F بیانگر این است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره دوربین- واتسون نیز نشان می‌دهد که مدل مذکور فاقد مشکل خودهمبستگی می‌باشد.

با توجه به این که در استانداردهای حسابداری، محافظه‌کاری به عنوان یکی از ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی یاد شده است و رعایت آن نشان از تعهدات حرفه‌ای بالای مدیران به حرفه دارد، شاید رابطه مثبت بین این دو متغیر را بتوان از این منظر توجیه کرد.

جدول ۸: مدل رگرسیونی تأثیر تعهدات حرفه‌ای بر روی محافظه‌کاری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	-۰/۸۱۹	۲/۲۹۹	-۰/۳۵۶	۰/۷۲۳۳
تعهدات حرفه‌ای	۰/۴۲۸	۰/۸۰۸	۰/۵۲۹	۰/۵۹۹۲
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین- واتسون	مقدار آماره F	احتمال آماره F
۰/۰۱	۰/۰۰۱	۲/۴۳	۲/۸۱۲	۰/۰۳۲۴

مأخذ: یافته‌های پژوهشگر

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد که بین منافع فردی و محافظه‌کاری رابطه مثبت وجود دارد، یعنی با افزایش منافع فردی، میزان محافظه‌کاری افزایش می‌یابد. این رابطه با توجه به ضریب رگرسیونی بسیار قوی بوده و از لحاظ آماری معنی‌دار می‌باشد. این موضوع نشان می‌دهد که احتمالاً مدیران ایرانی در شرکت‌های مورد بررسی، محافظه‌کاری را با هدف ابقاء در شرکت، جلوگیری از تصاحب شرکت توسط رقبا و کاهش انتظارات سهامداران در رابطه با تقسیم سود و کاهش ایجاد نارضایتی نسبت به خودشان انجام می‌دهند. مقدار آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که در طی دوره پژوهش حدود ۲۱٪ از تغییرات محافظه‌کاری تحت تأثیر منافع فردی بوده است. میزان آماره F بیانگر این است که مدل در حالت کلی معنی‌دار است و آماره دوربین- واتسون نشان می‌دهد که مدل مذکور فاقد مشکل خودهمبستگی می‌باشد.

جدول ۹: مدل رگرسیونی تأثیر منافع فردی بر روی محافظه کاری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t	احتمال آماره t
مقدار ثابت	-۱۴/۳۸	۴/۲۱۴	-۳/۴۱۲	۰/۰۰۱۴
منافع فردی	۵/۵۲۳	۱/۵۷۱	۳/۵۱۵	۰/۰۰۱۰
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون	مقدار آماره F	احتمال آماره F
۰/۲۱	۰/۱۹	۱/۸۶	۱۲/۳۵۵	۰/۰۰۰۰

مأخذ: یافته های پژوهشگر

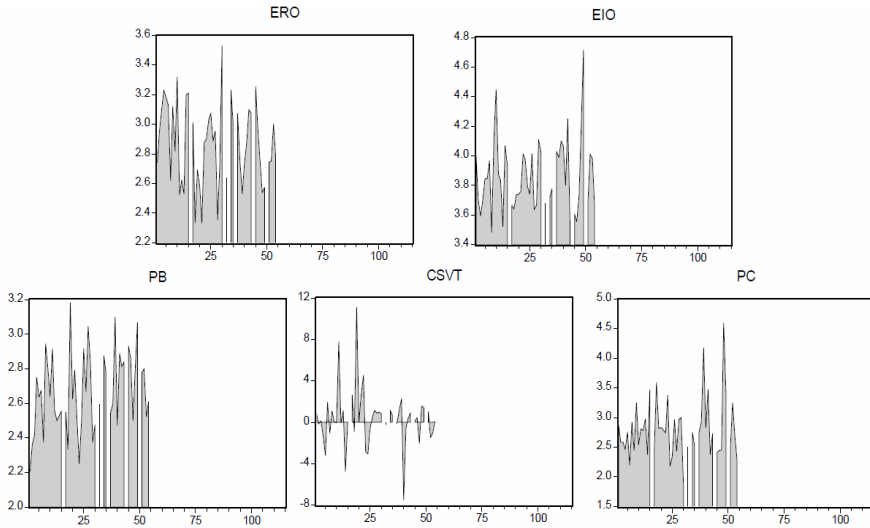
جدول ۱۰ مدل رگرسیونی برآوردهای خودرگرسیو برداری را نشان می دهد. نتایج حاکی از آن است که در طی دوره پژوهش معیارهای اخلاقی با احتساب ۲ دوره وقفه زمانی متغیر وابسته، توانایی تبیین و توضیح ۳۵٪ از تغییرات میزان محافظه کاری را دارا بوده اند.

جدول ۱۰: مدل رگرسیونی برآوردهای خودرگرسیو برداری

متغیرها	ضریب رگرسیونی	خطای معیار	مقدار آماره t
مقدار ثابت	-۱۰/۴۰۷	۱۳/۴۷۴	-۰/۷۷۲
محافظه کاری یک دوره قبل	۰/۰۰۲	۰/۱۸	۰/۰۰۹
محافظه کاری دو دوره قبل	۰/۱۰۱	۰/۱۸۱	۰/۵۵۹
جهت گیری آرمان گرایی اخلاقی	-۰/۱۷۷	۲/۱۴۶	-۰/۰۸۳
جهت گیری نسبی گرایی اخلاقی	-۲/۳۴۱	۲/۳۵۵	-۰/۹۹۴
تعهدات حرفه ای	-۰/۵۹۹	۱/۱۸	-۰/۵۰۷
منافع فردی	۷/۳۸۱	۲/۳۷	۳/۱۱۵
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	لگاریتم درستنمایی	مقدار آماره F
۰/۳۵	۰/۲۱	-۸۱/۹۲۷	۲/۵۳۸

مأخذ: یافته های پژوهشگر

نمودار ناحیه ای پراکندگی متغیرهای پژوهش در نمودار ۱ نشان می دهد که در بین متغیرهای پژوهش، باز هم متغیر محافظه کاری، دارای بیشترین پراکندگی و نوسان بوده که نشان از پایداری و ثبات پایین این متغیر داشته که بایستی با انجام پژوهش های آتی دلایل این امر بررسی و مشخص شود.

نمودار ۱: نمودار ناحیه‌ای پراکندگی متغیرهای پژوهش

۹- بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین جهت‌گیری‌های اخلاقی، تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی با محافظه‌کاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. در این پژوهش برای اندازه‌گیری میزان محافظه‌کاری از مدل گیولی و همکاران (۲۰۰۷) در طی دوره زمانی ۱۳۸۱-۱۳۸۷، جهت گردآوری داده‌های مربوط به جهت‌گیری‌های اخلاقی از پرسشنامه وضعیت اخلاقی فورسایت (۱۹۸۰) و برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به تعهدات حرفه‌ای و منافع فردی از پرسشنامه استاندارد کلاکمن و هنینگ (۲۰۰۰) به دلیل پایایی و روایی بالای آن‌ها استفاده شده است.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در طی دوره پژوهش، تنها رابطه منافع فردی با محافظه‌کاری مثبت و معنی‌دار بوده است. نتایج مربوط به آماره ضریب تعیین نشان می‌دهد که حدود ۲۷٪ از تغییرات محافظه‌کاری در شرکت‌های بررسی شده تحت تأثیر سازه‌های اخلاقی بوده است.

در بین متغیرهای مستقل پژوهش، متغیر منافع فردی دارای بیشترین قدرت توضیح‌دهندگی (۰.۲۱) بر روی محافظه‌کاری بوده است.

هم‌چنین مطابق با مدل رگرسیونی برآوردهای خودرگرسیو برداری، سازه‌های اخلاقی با احتساب ۲ دوره وقفه زمانی متغیر وابسته، توانایی توضیح ۳۵٪ از تغییرات میزان محافظه‌کاری در طی دوره پژوهش را دارا بوده‌اند.

از یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که:

۱- با توجه به طبقه‌بندی جهت‌گیری‌های اخلاقی از دیدگاه فورسایت (۱۹۸۰) و با اتکا به نتایج آمار توصیفی این پژوهش، کارکنان مالی و حسابداری شرکت‌های بررسی شده در طبقه مطلق‌گرایان قرار دارند.

۲- با توجه به رابطه مثبت بین منافع فردی و محافظه‌کاری در شرکت‌های تحت بررسی، می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً مدیران ایرانی، محافظه‌کاری را با هدف ابقاء در شرکت، جلوگیری از تصاحب شرکت توسط رقبای و کاهش انتظارات سهامداران در رابطه با تقسیم سود و کاهش ایجاد ناراضیاتی نسبت به خودشان انجام می‌دهند.

بر اساس مطالعات انجام شده توسط نویسندگان این مقاله، تا کنون پژوهشی (اعم از داخلی و خارجی) در این راستا انجام نشده است و لذا مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهش‌های قبلی امکان‌پذیر نمی‌باشد.

۱۰- پیشنهادها

پیشنهادهای ناشی از یافته‌های پژوهش

۱. با توجه به رابطه منفی بین جهت‌گیری‌های اخلاقی و محافظه‌کاری و رابطه مثبت بین تعهدات حرفه‌ای و محافظه‌کاری از سوی دیگر، به مدیران شرکت‌های بورس پیشنهاد می‌شود که در تفسیر محافظه‌کاری به محتوای استاندارد توجه بیشتری داشته و تنها شکل قراردادی استاندارد را مدنظر قرار ندهند.

۲. با توجه به وجود رابطه مثبت و نسبتاً قوی بین معیار منافع فردی و محافظه‌کاری به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌شود که به این امر توجه ویژه‌ای داشته و با وضع قوانین و مقررات کنترلی مانع از بهره‌برداری نادرست از این ویژگی کیفی توسط مدیران در جهت منافع شخصی شوند.

۳. با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش و همچنین حذف محافظه‌کاری از ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی در پیش‌نویس استانداردهای بین‌المللی حسابداری، به سازمان حسابرسی به عنوان متولی و مرجع تدوین استانداردهای حسابداری ملی پیشنهاد می‌شود که به این موضوع توجه داشته و در مورد اثربخش بودن یا نبودن این ویژگی کیفی، تمهیدات لازم را مدنظر قرار دهند.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

۱. تکرار این پژوهش با استفاده از سایر معیارهای اخلاقی از قبیل مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تعهدات سازمانی.
۲. بررسی رابطه غیر خطی بین محافظه‌کاری و مؤلفه‌های اخلاقی.
۳. مقایسه قدرت توضیحی سایر مؤلفه‌های اخلاقی با معیارهای اخلاقی استفاده شده در این پژوهش در تعیین محافظه‌کاری شرکت‌ها.
۴. اندازه‌گیری محافظه‌کاری با استفاده مدلی غیر از مدل مورد استفاده در این پژوهش و بررسی رابطه آن با مؤلفه‌های اخلاقی.

منابع:

- ۱- شباهنگ، رضا (۱۳۸۱)؛ **تئوری حسابداری**، جلد اول، چاپ اول، انتشارات مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی، ص ۵۴.
- ۲- کمیته فنی سازمان حسابرسی (۱۳۸۱)؛ **استانداردهای حسابداری**، نشریه ۱۶۰، انتشارات سازمان حسابرسی، ص ۴۹۸.
- ۳- مران جویری، مهدی و علی خانی، راضیه (۱۳۸۹)؛ "بررسی رابطه بین محافظه کاری و فرضیه قرارداد بدهی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، **فصلنامه حسابداری مالی**، سال سوم، شماره ۸، ۹۵-۱۱۲.
- ۵- مهرانی، ساسان و محمد آبادی، مهدی (۱۳۸۸)؛ "روش‌های اندازه‌گیری محافظه‌کاری"، **ماهنامه حسابداری**، سال بیست و سوم، شماره ۲۰۶، ۶۳-۵۸.
- 5- Basu S. (1997), "The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 24, No. 1, 3-37.
- 6- Bliss, J. H. (1924), **Management through Accounts**, New York, The Ronald Press Co.
- 7- Clikeman, P. and Henning, S. (2000), "The Socialization of Undergraduate Accounting Students", **Issues in Accounting Education**, Vol. 15, 1-17.
- 8- Feltham, G. and Ohlson, J. (1995), "Valuation and clean surplus accounting for operating and financial activities", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 11, No. 2, 689-731.
- 9- Financial Accounting Standard Board (1980), **Qualitative Characteristics of Accounting Information**, Statement of Financial Accounting Concepts, No. 2, Stanford, CT.
- 10- Forsyth, D. (1980), "A Taxonomy of Ethical Ideologies", **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol. 39, 175-184.
- 11- Givoly, D., Hayn, C. K., and Natarajan, A. (2007), "Measuring Reporting Conservatism", **The Accounting Review**, Vol. 82, 65-106.
- 12- Gregoriou, A. and Skerratt, L. (2007), "Does the Basu Model Really Measure the Conservatism of Earnings?", **Working Paper**, <http://www.ssrn.com>.
- 13- Jauch, L., Gleuck, W. and Osborn, R. (1978), "Organizational Loyalty, Professional Commitment, and Academic Research Productivity", **Academy of Management Journal**, Vol. 21, 84-92.
- 14- Jefferey, C. (2006), "The Applicability of a Contingent Factors Model to Accounting Ethics Research", **Journal of business ethics**, Vol. 68, 1-18.

- 15- Kohlberg, L. (1984), **Psychology Of Moral Development**, San Francisco, CA: Harper & Row, publishers.
- 16- Lafond, R. and Watts, R. L. (2006). "The Information Role of Conservative Financial Statements", <http://www.ssrn.com>.
- 17- Marques, P. A. and Pereira, J. A. (2009), "Ethical Ideology and Ethical Judgments in the Portuguese Accounting Profession", **Journal of Business Ethics**, Vol 86, 227–242.
- 18- Porter, L., Steers, R., Mowday, R. and Boulian, P. (1974), "Organizational Commitment, Job Satisfaction, and Turnover Among Psychiatric Technicians", **Journal of Applied Psychology**, Vol. 59, 603–609.
- 19- Price, R. A. (2005), "Accounting Conservatism an the Asymmetry in the Earnings Response to Current and Lagged Returns", <http://www.ssrn.com>.
- 20- Roychowdhury, S. and Watts, R. L. (2007), "Asymmetric Timeliness of Earning, Market to Book and Conservatism in Financial Reporting", **Journal of Accounting and Economics**, Vol. 44, 2-31.
- 21- Schlenker, B. and Forsyth, D. (1977), "On the Ethics of Psychological Research", **Journal of Experimental Social Ethical Judgments in Accounting Psychology**, Vol. 13, No. 4, 369–396.
- 22- Shaub, M., Finn, D. and Munter, P. (1993), "The Effects of Auditors' Ethical Orientation on Commitment and Ethical Sensitivity", **Behavioral Research in Accounting**, Vol. 5, 145–169.
- 23- Watts, R. L. (2003), "Conservatism in Accounting Part 1", **Explanation and Accounting Horizons**, Vol 17, No . 3, 207- 221.
- 24- Watts, R. L. and Zimmerman, J. L. (1978). "Toward a Positive Theory Determination of Accounting Standards", **Accounting Review**, Vol 53. 112-134.